

КОНЦЕПЦІЯ ІНФОРМАЦІЇ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ СУСПІЛЬСТВА

Суспільство, безперервно розвиваючись, установлює свої власні Закони, норми, цінності, правила поведінки. Кожна людина, вступаючи в суспільні відносини, отримуючи і передаючи певну інформацію, вливається в дану спільноту шляхом дотримання тих норм і правил, які історично у ньому склалися. І природно, що питання про роль суспільства в житті людини, так само як і питання про роль людини в житті суспільства, цікавить не одне покоління дослідників. Різні галузі науки, що включають філософію, антропологію, соціологію, політологію тощо розглядають феномен інформаційного суспільства, місце людини в новій соціально-економічній формації, а також вплив різних факторів соціальної, економічної й політичної взаємодії у нових умовах на особистість і на суспільство в цілому. Тому, є сенс більш докладно розглянути сам феномен інформаційного суспільства та відмінні структурні особливості в контексті розуміння сутності співвідношення особистості й суспільства.

Аналіз наукових джерел свідчить, що проблема людини в умовах становлення інформаційного суспільства ще недостатньо повно досліджена. Наукова проблема полягає в наступному: за останні кілька років під впливом розвитку віртуальних засобів взаємодії сталася серйозна трансформація соціальних відносин взагалі і комунікації зокрема, що вимагає адекватного наукового опису і пояснення нового контексту соціальної взаємодії в інформаційному суспільстві. Є потреба в філософському аналізі змін умов соціальної взаємодії, оскільки є деяка неадекватність наукового опису комунікації як форми соціальних відносин в умовах віртуальної реальності при наявності глобальної комунікаційної системи.

Метою обговорення є дослідження соціальної взаємодії в інформаційному суспільстві.

Сьогодні особистість буквально оточена інформацією. Зростає кількість каналів комунікації, засоби передачі інформації постійно спрощуються, стають більш компактними і доступними. Швидкість передачі інформації впливає на швидкість і частоту підвищення або зниження актуальності того чи іншого явища. Суспільство, завдяки мережі Інтернет, щодня може створювати незбагненні для окремого людського розуму обсяги даних. У результаті всього цього може створитися помилкове враження, ніби людство вже вступило в нову фазу свого розвитку – інформаційне суспільство. У зв'язку з цим, як зазначалося в попередніх авторських публікаціях, вже зараз гостро стоять питання опосередкованого спілкування, комп'ютерної злочинності, інформаційної безпеки, контролю над особистим життям, відповідності поведінки індивіда в реальному й віртуальному просторах, створення віртуальних (псевдо) особистостей тощо [1, 2].

Наявність розвиненої структури інформаційних мереж не є показником наявності інформаційного суспільства, оскільки ми не можемо визначити ту точку, в якій обсяг накопичених даних, що циркулюють у глобальному інформаційному просторі, приводить нас до нового етапу суспільного розвитку.

Низка провідних дослідників, які сформулювали теорію постіндустріального суспільства, засновниками якої були З. Бжезинський, Д. Белл, Е. Тоффлер, у даний час виступають як прихильники концепції інформаційного суспільства. Для Д. Белла, наприклад, концепція інформаційного суспільства стала своєрідним новим етапом розвитку теорії постіндустріального суспільства [3]. Взагалі, розглядаючи теорію суспільного прогресу, дослідники натрапляють на проблему з'ясування його критерію. Е. Тоффлер та Ф. Уебстер звертали на це увагу, коли висували власні теорії розвитку суспільства в цілому й теорії інформаційного суспільства зокрема. Зазвичай висувуються різні підстави. Одні дослідники висувують моральне вдосконалення, інші – продуктивність праці або виробничі сили, треті – спосіб виробництва як єдність продуктивних сил і виробничих відносин, четверті взагалі відкидають важливість філософського критерію [4, с. 385].

Оскільки дана проблема є занадто широкою для розгляду й детального аналізу в рамках одного обговорення, нам варто обмежитися лише вказівкою на важливість положення

особистості в навколишньому середовищі і соціальної дійсності. Даний критерій, у принципі, можна вважати основоположним критерієм зміни стадій суспільного прогресу, оскільки він є відправною точкою і для зміни виробничих відносин, і для можливого морального вдосконалення (хоча, останній, як об'єктивний критерій, є досить сумнівним).

Оскільки інформація – це «інтегральна частина всієї людської діяльності, всі процеси індивідуального й колективного існування безперервно формуються новим технологічним способом» [5, с. 16], то сучасна комунікаційна система, що має глобальний характер, диктує соціальній системі нові вимоги. Суспільство і його внутрішня структура, а також функції окремих елементів змінюються і передусім ці зміни позначаються на комунікаційних зв'язках.

Відсутність кількісного показника значення інформації і знань у житті суспільства ставить нас перед основоположною проблемою визначення настання нового етапу розвитку людської цивілізації. Вважається, що період становлення інформаційного суспільства співпав з процесом глобалізації, який віддзеркалив основні виклики стрімко мінливого світу: надшвидкий розвиток електронної комерції, скоординованість фінансових ринків, розвиток наднаціональних організацій, трансфер смаків [6]. Критерій інформаційного охоплення та розвитку каналів комунікації приймається за основу. З цієї точки зору «інформаційне суспільство» є таким же індустріальним, оскільки забезпечується за рахунок розвитку технологій виробництва більш потужних і дешевих пристроїв виробництва та обміну інформацією. Національні корпорації так само, як і транснаціональні корпорації, існували вже в період колонізації Нового Світу. І ми приходимо до того, що певна кількість комп'ютерів на душу населення приводить нас у нову еру – еру інформаційного суспільства. Будь-які зміни на ринку, або криза надвиробництва підніме людство на новий етап суспільного розвитку, хоча, більшість людей зазвичай досить важко сприймають перехід від однієї усталеної системи до іншої, навіть якщо дані зміни йдуть їм тільки на користь.

Як найбільш важливу рису інформаційного суспільства дослідники виділяють його мережевий характер, замісник колишньої стратифікованої структури, де домінуючі функції і процеси «все більше виявляються організованими за принципом мереж» [7]. Інформаційні технології самі стають додатковим каналом соціальної стратифікації й мобільності. Знаковий образ явища стає настільки ж цінним, як і саме явище. Відмінності реальних людей від симуляцій Інтернету є настільки неістотними, що віртуальне спілкування втрачає будь-яку прив'язку до соціального статусу комунікатора і реципієнта. Тому, сумнівно, що критерій кількості інформації, що циркулює в рамках тієї або іншої спільноти, може бути основоположним чинником для переходу від однієї суспільно-економічної формації до іншої. Тобто, можна вважати, що при індустріальному суспільстві інформації було накопичено і створено більше, аніж при феодальному, в іншому випадку не було б системи, при якій наукова база дозволяла використовувати у виробництві складну техніку. Однак саме такий розгляд питання залишає позаду просте співвідношення якості й кількості. Дійсно цінної та корисної інформації завжди було дуже мало. Ці знання завжди були недоступні для більшості не тільки в силу їх розумових здібностей, а й у силу соціального статусу. На наш погляд, це пояснюється тим, що якщо кожен член спільноти знає основні механізми її функціонування, володіє всіма стратегічними знаннями та вміннями різних сфер життя цієї спільноти, то йому дана спільнота перестає бути корисною. Іншими словами, в такому випадку дане інформаційне суспільство було б суспільством без усяких фізичних носіїв інформації, крім людського мозку, а інформація стала б настільки віртуальною, що її доступність і обсяги залежали б від можливостей кожної конкретної особистості.

Структура інформаційних каналів також сильно видозмінюється. Телебачення робило інформацію правдоподібною з точки зору глядача. Це досягалося за рахунок ефекту присутності. Інтернет і останні його можливості, пов'язані з тим, що доступна техніка нарешті почала наздоганяти технологію, позбавивши процес інформаційної взаємодії односторонності. Будь-яка людина тепер може сама продукувати інформацію масового характеру, при цьому вона сама може представляти і джерело інформації, і посередника в передачі інформації, і може представляти різні форми реакції реципієнта на дану інформацію. Все це стало можливим завдяки засобам електронної комунікації, що носять глобальний характер, і умовам віртуального спілкування.

Оскільки при виробленні та поширенні нових способів виробництва, споживання та взаємодії взагалі змінюється момент виконання функції особистості в суспільстві і у співтоваристві, стає дуже цікавим питання, що стосується відсутності чіткої стратифікації членів інформаційного суспільства. Труднощі виникають через те, що немає певних критеріїв, характерних для об'єктивної і віртуальної реальності, за якими статуси і ролі присвоюються. Також немає точних і однозначних критеріїв поділу людей на класи, верстви і групи, критеріїв, які були б доречні для всіх рівнів взаємодії людей в умовах інформаційного суспільства, оскільки зв'язок симуляцій і віддзеркалень з реально існуючими людьми за межами віртуальної реальності стає вельми сумнівною. Скажемо більше: образ людини – компіляція її слів, зображень, різних ролей і статусів та їх відображень, локалізованих на серверах форумів і сайтів мережі Інтернет – продовжує жити навіть після смерті фізичного тіла. Як приклад такого життя можна привести архівацію дискусій і наступні гіперпосилання на висловлювання, забезпечені найчастіше підкріплювальними зображеннями, що дають ефект присутності. Те місце розташування символу, яке спочатку було вторинним стосовно об'єктивної дійсності, виходить на перший план і береться за основу для створення нової віртуальної реальності, існування якої актуалізується включенням до неї нових і нових суб'єктів. Цими суб'єктами можуть бути особистість, яка знаходиться у процесі віртуального спілкування, або якісь окремі символи, що мають місце тільки в даній реальності, реальності другого або третього порядку і слабо співвідносні з об'єктивною дійсністю.

Можливості більш активної участі особистості або соціальних груп у процесах трансформації соціальних систем є дійсно великими, що зокрема пояснюється відсутністю в інформаційному суспільстві жорстких соціальних обмежень.

Отже, з появою нового типу суспільства його структура і структура соціальних зв'язків зазнає серйозних змін. Це відбувається завдяки новим способам соціальної взаємодії, заснованим на появі та впровадженні нових інформаційних технологій, за допомогою яких стало можливим створення єдиної глобальної комунікаційної мережі. Це призводить до того, що сильно видозмінюється структура інформаційних каналів, комунікативний простір особистості стає більш насиченим. Віртуальна реальність, яка конструюється за допомогою комп'ютерних технологій і глобальної комунікаційної мережі Інтернет, додає нового виміру в соціальні відносини. Процеси виробництва, споживання, освіти тощо переносяться у сферу віртуального. Внаслідок віддаленості, знеособленості або анонімності комунікаційних процесів у віртуальному середовищі змінюється уявлення не тільки про структуру комунікаційного процесу, але і про характеристики суб'єктів комунікації. А процес віртуалізації суспільства сприяє появі нових, або видозміні існуючих соціальних практик, що, у свою чергу, викликає реакцію на них з боку громадськості, завдяки чому виникають нові поведінкові, комунікативні алгоритми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Данильян О. Г. Інформаційне суспільство: морально-етичний дискурс / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань // Інформація і право. – № 1 (10) 2014. – 16–25 с.
2. Дзьобань О. П. Інформаційне насильство та безпека: світоглядно-правові аспекти: монографія / О. П. Дзьобань, В. Г. Пилипчук // – Харків: Майдан, 2011. – 244 с.
3. Хайченко В. А. Понимание информационного общества в России и в мире / В. А. Хайченко // – Режим доступа: www.skibr.ru/index.php?lang=ru&page=main3.
4. Словарь философских терминов; под ред. В. Г. Кузнецова. – М.: ИНФРА-М, 2007. – 731 с.
5. Игнатьев В. И. Социальная система как информационное взаимодействие: монография / В. И. Игнатьев, Т. В. Владимирова, А. Н. Степанова // – Новосибирск: Изд-во НГТУ, 2009. – 308 с.
6. Лукина Н. П. Информационное общество: состояние и перспективы социально-философского исследования / Н. П. Лукина // Гуманитарная информатика. – (Открытый междисциплинарный электронный журнал). – Режим доступа: www.huminf.tsu.ru/e-journal/magazine/1/lukina.htm.
7. Костина А. В. Тенденции развития культуры информационного общества: анализ современных информационных и постиндустриальных концепций / А. В. Костина // – Режим доступа: www.zpu-journal.ru/e-zpu/2009/4/kostina-information-society.